

Park. Przestrzeń i metafora
Sprawozdanie z trzeciej konferencji z cyklu
„Światoobrazy – Miejsca i Przestrzenie”
(Nakło Śląskie, 12–13 czerwca 2017)

W dniach 12–13 czerwca 2017 roku odbyła się trzecia konferencja w ramach cyklu „Światoobrazy – Miejsca i Przestrzenie”, poświęconego kategoriom kulturowym miejsca i przestrzeni, zorganizowana przez Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego oraz Zakład Teorii i Historii Kultury w Instytucie Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego we współpracy z Komisją Historycznoliteracką PAN Oddział w Katowicach i Centrum Kultury Śląskiej w Nakle Śląskim. Po konferencjach zatytułowanych „*Tu skończyły się drogi...*” oraz *Palimpsestowość miejsc i przestrzeni* przyszedł czas na spotkanie zatytułowane *Park. Przestrzeń i metafora*. Na dwudniową konferencję przybyli badacze z całej Polski – reprezentujący różne dyscypliny i metodologie oraz różne ośrodki akademickie – by w murach pałacu w Nakle Śląskim rozmawiać o parku w jego językowych, kulturowych i historycznych kontekstach.

Neogotycki pałac w Nakle Śląskim to miejsce szczególne, nie tylko ze względu na jego walory estetyczne. Posiadłość rodu Donnersmarcków z jej parkowym otoczeniem okazała się doskonałym miejscem tegorocznej edycji „Światoobrazów”. Pałac, zlokalizowany przy ulicy Parkowej, zewsząd otoczony jest zielenią. Po minięciu neogotyckiej bramy z blankami, oddzielającej ulicę od terenów pałacowych, uczestnicy konferencji znaleźli się w cieniu wiekowych dębów, wiązów, buków i lip. Pałac umiejscowiony jest w centrum parku – z okien sali, w której odbywała się konferencja, widać było korony starych drzew. To wyjątkowe otoczenie, zielone i oddalone od zgiełku ulicy, a także przestrzenie wnętrza pałacowe z pewnością sprzyjały atmosferze spotkania oraz rozważaniom na temat przestrzeni i znaczenia parku.

Konferencję zainaugurował prof. Krzysztof Uniłowski (Uniwersytet Śląski), który w swoim wystąpieniu przywołał i skonfrontował z sobą dwie literackie koncepcje parku: koncepcję klasycystycznego, harmonijnego parku osiemnastowiecznego oraz koncepcję parku widzianego oczami dwudziestowiecznego podmiotu – przestrzeni nieuporządkowanej i pospolitej. To wprowadzenie, pokazujące w skondensowanej formie, jak szeroka jest formuła i wyobrażenie parku na przestrzeni dziejów, otworzyło drogę innym, językoznawczym i literaturoznawczym, wypowiedziom.

Jako pierwsza wystąpiła prof. Krystyna Kleszczowa (Uniwersytet Śląski) z referatem *Park – leksem i pojęcie*, w którym starała się dociec genezy wyrazu *park* – leksemu internacjonalistycznego, obecnego w językach indoeuropejskich, a także semickich. Studium wyrazu objęło bardzo istotne dla całościowego ujęcia tematu pochodzenie pojęć *park* oraz *ogród* – rozumianych historycznie jako ogrodzenie, później jako przestrzeń ogrodzona. Następnie prof. Renarda Ociecek (Uniwersytet Śląski) opowiedziała o tym, jak w zbiorach Wacława Potockiego *Ogród fraszek* i *Moralia*, osnutych wokół tematyki zbójnictwa góralskiego, funkcjonuje przestrzeń lasu. *Sarmata w ogrodach Europy i Bliskiego Wschodu* – referat prof. Marioli Jarczyk (Uniwersytet Śląski) – zbierał opisy ogrodów i parków pochodzące – z relacji polskich pamiętnikarzy od XVI do XVIII wieku, odbywających zagraniczne podróże. Wśród dokumentów znalazły się wspomnienia parków francuskich, włoskich i hiszpańskich. Na zakończenie pierwszej części spotkania dr hab. Izolda Topp (Uniwersytet Wrocławski) w bardzo osobistej narracji pokazała (na przykładzie własnych doświadczeń związanych z przeobrażeniami parku w Henrykowie), jak zmieniano się jej nastawienie wobec tej historycznej przestrzeni – pierwotnie rozumianej jako „uświęcona” i nietykalna, ostatecznie widzianej także jako skostniały, nieużytkowy, kulturowy konstrukt.

Drugą część poniedziałkowego spotkania otworzył referat mgr Magdaleny Olszewskiej z Muzeum Narodowego w Gdańsku. W swoim wystąpieniu badaczka, na przykładzie parku w Oliwie, starała się odpowiedzieć na pytanie, jak stylistyczno-ideowa przestrzeń historyczna ogrodu wpływa na jego współczesne wyobrażenie, jak (jeśli w ogóle) traktujemy warstwę symboliczną ogrodu – czy zwracamy uwagę na głębsze znaczenie historycznych kompleksów ogrodowych, czy też skupiamy się jedynie na ich formie. Dr Krzysztof Łukasiewicz (Uniwersytet Wrocławski) mówił *O symboliczności parku w „Powinowactwach z wyboru” J.W. Goethego*. Według badacza, ogród i park nie stanowią w *Powinowactwach...* jedynie miejsca akcji powieści – park powraca w wypowiedziach bohaterów, stanowi także przestrzeń odautorskich rozważań antropologicznych, estetycznych i etycznych. Na tym polu, sugerował badacz, ujawnia się również relacja natura – kultura. Dr hab. Mariusz Gołąb (Uniwersytet Łódzki) swój referat poświęcił powieści *Locus Solus*, do wypowiedzi włączył rozważania na temat parku w kontekście estetyki ekologicznej i Arnolda Berleanta kategorii doświadczenia percepcyjnego. W ostatnim tego dnia wystąpieniu, zatytułowanym *Park parków, plac zabaw i okolica. Doświadczenie przestrzeni górskiej w „Wędrówkach alpejskich” Wawrzyńca Żuławskiego*, prof. Elżbieta Dutka z Uniwersytetu Śląskiego powróciła do pojawiającej się już w toku obrad tematyki gór – pokazała, jak różnorodne są sposoby

przedstawiania przestrzeni i związanego z tym doświadczenia w „literaturze górskiej” Żuławskiego.

Pierwszy dzień obrad zwińczyło zwiedzanie wewnątrz pałacu Donnersmarcków, będącego letnią rezydencją rodziny, oraz historycznie z nim związanego zespołu parkowego w Świerklańcu. Dr Arkadiusz Kuzio-Podrucki z Centrum Kultury Śląskiej opowiedział uczestnikom konferencji o pałacowych wnętrzach oraz o dziejach Donnersmarcków – górnośląskiego rodu magnatów ziemskich i przemysłowych. Spacer po rozległych terenach świerklanieckiego parku również prowadził szlakiem historycznych zabudowań: Pałacu Kawalera – neobarokowej rezydencji Donnersmarcków z początku XX wieku, nieistniejącego już zamku i „małego Wersalu” – pałacu we francuskim stylu, wybudowanego w latach 1870–1873, oraz kościoła i mauzoleum powstałych niewiele później i zachowanych do dziś. Był to jednak spacer nie tylko „poprzez” historię, lecz także poprzez parkowe krajobrazy – w świerklanieckim parku odnaleźć można wiele gatunków roślin, między innymi nietypowe dla europejskiego krajobrazu i przyciągające uwagę zwiedzających sosny wejmutki.

Początek kolejnego dnia obrad upłynął pod znakiem literatury dla dzieci. Mgr Aleksandra Wieczorkiewicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) wygłosiła referat *Szczęśliwe ogrody dzieciństwa*, traktujący o metaforach parku w powieści Jamesa Matthew Barriego *Piotruś Pan w Ogradach Kensingtonskich*. Badaczka pokazała, jak nierozłączne są przestrzenie Londynu i znajdującego się w nim królewskiego parku oraz jak związek ten wpływa na wyobrażenie ogrodów w powieści Barriego. O ogrodach/parkach w literaturze opowiadała również dr hab. Iwona Gralewicz-Wolny (Uniwersytet Śląski) w referacie *Park Mary Poppins*. Badaczka przedstawiła park jako miejsce o dwoistym charakterze – realnym, a jednocześnie magicznym; usystematyzowanym i zarazem podporządkowanym wyobraźni. Dr hab. Beata Mytych-Forajter (Uniwersytet Śląski) przeniosła słuchaczy w przestrzenie miejskie. *Środek tego świata. Park w Giszowcu* był referatem o Puszczy Śląskiej i szczególnym umiejscowieniu katowickiego osiedla. Referentka zwracała uwagę na nietypowy, geometryczny układ górniczej „wioski”, wpisanej w przestrzeń parku. Ostatni z referatów w części przedpołudniowej konferencji, zatytułowany *Historia powstania Parku Śląskiego*, wygłoszony przez dr. hab. Zygmunta Woźniczkę, prof. UŚ (Uniwersytet Śląski), w interesujący sposób traktował o historii Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku, jego znaczącej roli w kształtowaniu tożsamości Ślązaków.

Ostatnia część spotkania w Nakle poświęcona została muzycznemu, sensorycznemu oraz ideowemu rozumieniu parku. Obrady rozpoczął dr hab. Ireneusz Gielata (Akademia Techniczno-Humani-

styczna w Bielsku-Białej) referatem „Parki jutra” – idea parku w projektach architektów nowoczesności. Wystąpienie to poświęcone było tematowi nowoczesnych projektów idei parku, w których zapisana została „historia upadku człowieka w nowoczesność”, jego odcho- dzenie od kontemplacyjnej więzi z naturą ku pragmatyce miejsc wytwarzanych dla przyjemności. Następnie dr hab. Karina Bana- szkiewicz (Uniwersytet Śląski) przybliżyła uczestnikom spotkania ważki temat skłonności człowieka nowoczesnego do naturalizowa- nia przestrzeni, szczególnie tej wirtualnej; do „bycia w pejzażu”. *Park, zadomowienie i kultura bez res realis...* to wypowiedź ujmująca więź pomiędzy człowiekiem i krajobrazem, tekst o konieczności oswojenia przestrzeni, poczucia jej „swojskości”. Kolejna z wypo- wiedzi, referat dr hab. Małgorzaty Kądzieni (Uniwersytet Śląski) *Parki sensoryczne w ujęciu sozoestetyki*, traktowała o parku jako prze- strzeni percepcji i recepcji zmysłowej. Jak sugerowała badaczka, park sensoryczny to nie tylko miejsce wypoczynku, lecz także „zie- lone płuca” miast i jego mieszkańców, przestrzeń, która ma spełniać funkcje sozoestetyczne. Oznacza to, iż park należy zagospodaro- wać w taki sposób, by zredukować skutki szkodliwej dla środowi- ska działalności człowieka, niejednokrotnie skierowanej przeciw niemu samemu (czego wynikiem są między innymi choroby cywi- lizacyjne). Dwudniowe spotkanie zostało zakończone wystąpieniem dr hab. Elżbiety Grodzkiej-Łopuszyńskiej, prof. AM (Akademia Muzyczna w Katowicach), zatytułowanym *Ogrody muzyki*. Doty- czyło ono sposobów przedstawiania przyrody w muzyce operowej, a także tego, jak śpiewak może wyrażać siebie w scenerii przyrod- niczej. Badaczka starała się przybliżyć słuchaczom subtelną różnicę między byciem w przestrzeni (w scenerii parku czy ogrodu) a sta- nowieniem z nią całości, bycia jej częścią.

Spotkania w ramach cyklu „Światoobrazy – Miejsca i Przestrze- nie” są wyjątkowe. Spokojna aura wewnątrz pałacu w Nakle oraz kameralny charakter konferencji – zorganizowanej nie w uczelnia- nych murach, ale na obrzeżach miejskich zabudowań – sprawiają, że prelegentom i słuchaczom towarzyszy szczególna atmosfera dialogu i refleksji. Koniecznie należy wspomnieć o organizatorach przedsięwzięcia: dr hab. Annie Szawernie-Dyrzce, prof. UŚ; dr hab. Annie Gomóle, dr hab. Grażynie Maroszczuk, prof. zw. dr hab. Ewie Kosowskiej, a także dr Magdalenie Kokoszcze i dr. Stanisławie Zającu.

Różnorodność niebywale interesujących referatów i wyjątkowe otoczenie (znakomicie współgrające z tematyką spotkania), a także doskonała organizacja sprawiły, że konferencja była niezwykle udana.

Agnieszka Lniak